

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У статті проаналізовано особливості організації самостійної роботи студентів під час вивчення іноземної мови, виявлено форми й методи самостійної роботи, що сприяють ефективній самостійній пізнавальній діяльності студентів.

Ключові слова: самостійна робота, пізнавальна діяльність, іноземна мова, цілі навчання.

Актуальність дослідження. Сучасні реалії життя, особливо стрімкий розвиток науки і техніки, швидке накопичення й безперервне оновлення інформації, висувають нові вимоги до підготовки висококваліфікованих фахівців. У цьому процесі важливу роль відіграє безперервна освіта, оскільки сучасний інформаційний простір потребує від фахівців постійного оновлення набутих знань, уміння оперативно реагувати на нагальні потреби суспільства, приймати нестандартні рішення, діяти творчо й самостійно. Це, своєю чергою, вимагає від освітньої галузі формування творчої, гармонійно розвиненої, професійно підготовленої особистості. Зокрема важливими завданнями вищої школи поряд із професійною підготовкою є творчий розвиток студентів, формування їх професійних якостей, низки компетенцій та умінь, які сприяють активізації пізнавальної діяльності.

Пізнавальна діяльність є базою для самоосвіти, яка забезпечує безперервне професійне удосконалення особистості, спонукає її до творчого пошуку. Ключовим елементом у процесі самовдосконалення фахівця є самостійна робота, уміння самостійно здобувати необхідні знання. З огляду на це, вищі навчальні заклади повинні організувати студентську самостійну роботу таким чином, щоб навчити їх засобом самостійних дій для здобуття й розуміння нової інформації, сприяти поглибленню знань, сформувати уміння й навички навчальної, наукової, пізнавальної діяльності.

Проблема організації самостійної роботи студентів у процесі вивчення іноземної мови посідає важливе місце в системі підготовки майбутніх спеціалістів з огляду оптимізації навчального процесу, прогнозування результатів діяльності як кожного студента, так й усієї групи, раціонального перерозподілу їх зусиль на різних етапах навчання та досягнення максимального дидактичного ефекту. Утім ефективна самостійна діяльність студентів неможлива без оволодіння відповідними навичками й уміннями притаманними іноземній мові. Правильно організована самостійна робота сприятиме підвищенню активності засвоєння іноземної мови, оволодінню різними видами мовленнєвої діяльності.

Аналіз останніх публікацій. Проблема організації самостійної роботи студентів привертала й продовжує привертати увагу не одного покоління науковців (А. Алексюк, Ю. Бабанський, В. Бондар, О. Мороз, П. Підкасистий [5], П. Сікорський, М. Скаткін та інші). У працях Б. Єсіпова [1], І Зімньої, А. Ковальова, І. Кузьміної, А. Усової широко розкрито поняття змісту самостійної роботи. Однак, аналізуючи дані праці, стає очевидним, що не існує єдиного підходу до трактування означеного поняття, оскільки воно є багатоаспектним і залежно від вибору пріоритетного для науковців аспекту цього виду діяльності змінюється й підхід до його тлумачення.

Водночас з переглядом норм навчального часу, що відводиться на аудиторну й самостійну роботу студентів, розвитком інформаційних технологій, вимоги до неї постійно змінюються, що призводить до розробки нових методик, форм, технологій окресленого напрямку. Зокрема це відображено у працях В. Беспалько, Г. Железзовскої, Ю. Карякі, В. Козакова, Т. Лободи, Л. Морської [4]. Утім уточнення потребують теоретико-методичні аспекти організації аудиторної та позааудиторної самостійної роботи студентів, що вивчають іноземну мову як фахову дисципліну.

Метою статті є розглянути особливості організації самостійної роботи студентів під час навчання іноземної мови, виявити ті форми й методи роботи, які сприяють можливості найбільш повної реалізації цілей навчання.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах формування висококваліфікованого фахівця неможливо уявити без залучення студентів до самостійної роботи, яка є специфічним засобом організації й управління їх самостійною діяльністю в контексті навчального процесу, що дозволяє поглибити та отримати нові знання [5, с. 45]. У цьому процесі важливу роль відіграє плануюча діяльність викладача, його фахова й методична підготовка. Від здатності викладача правильно організувати самостійну роботу студентів, що передбачає розробку комплексу логічно побудованих дидактично-пізнавальних завдань на кожному етапі навчання, залежить пізнавально-активна діяльність студента, його мотивація до навчання іноземної мови, самодисципліна та самоорганізація. Водночас самостійна робота характеризується розширенням цілей самостійної діяльності, спрямованою на підвищення рівня мовленнєвих навичок і умінь студентів. З огляду на це, вона передбачає інтеграцію різних видів індивідуальної та колективної навчальної діяльності під час аудиторних й позааудиторних занять, що може проходити як за безпосередньої участі викладача, так і без його допомоги.

Важливою вимогою до організації самостійної роботи студентів є її пізнавальна спрямованість, що спонукає суб'єктів навчання до творчої діяльності. В контексті оволодіння студентами іноземною мовою самостійна робота є необхідним етапом у процесі засвоєння мовно-комунікативних одиниць, пошуку необхідної інформації та адекватного її застосування у міжкультурній комунікації.

У ході організації самостійної роботи студентів виокремлюють різні її види, які повинні узгоджуватися зі зростанням обсягу й складності предметного змісту та розвитком загальнонавчальних

умінь. При вивченні іноземної мови використовуються такі загальнонавчальні уміння та навички, які сприяють формуванню готовності студентів до самостійної діяльності. Серед них можемо виділити такі як навчально-організаційні (розуміння мети діяльності та визначення завдань для її реалізації), навчально-інформаційні (уміння оперативно знаходити та відтворювати потрібну інформацію у різних формах), навчально-інтелектуальні та творчі (вміння визначити та пояснити сутність понять, висловлювати аргументовані критичні судження й думки, брати участь у проектній діяльності), контрольно-оціночні (знати способи виправлення помилок, уміти оцінювати свої досягнення).

Відповідно до рівня засвоєння вищенаведених умінь та пізнавальної активності студента слід виокремити певні види самостійної роботи, які базуються на принципах послідовності та доступності:

– самостійна робота за зразком, яка виконується за допомогою поданої моделі чи інструкції і не потребує високого рівня пізнавальної активності студента;

– реконструктивна самостійна робота, що передбачає застосування власного досвіду та інтелектуальних дій для перетворення навчального матеріалу, що виноситься на самостійне опрацювання, відповідно до певних навчальних вимог;

– самостійна робота варіативного характеру – рівень пізнавальної діяльності студента досить високий, що проявляється через уміння самостійно проаналізувати проблемну ситуацію та виділити й узагальнити основні положення, які потребують конкретних рішень, а також уміння відокремити головне від другорядного, конкретизувати проблемні аспекти;

– творча самостійна робота, під час якої пізнавальна активність і самостійність студента досягає найвищого рівня, що дозволяє отримати абсолютно нові знання про цінності матеріальної й духовної культури суспільства та окремої особистості зокрема [1; 7].

Як видно, організація самостійної роботи та її види залежать від рівня самостійності студентів. У даному контексті для низького рівня притаманними рисами є засвоєння студентами тільки фактів, зовнішніх ознак явищ без ґрунтового осмислення їх сутності. Середній рівень характеризується умінням студентів осмислювати причини і наслідки явищ, що вивчаються, але невмінням їх повністю відтворювати та застосовувати на практиці. Своєю чергою високий рівень самостійності передбачає міцно закріплені, систематизовані знання, якими студент вільно володіє й використовує у непередбачених ситуаціях.

За формами організації самостійну роботу можна розділити на фронтальну, групову й індивідуальну, а за місцем у навчальному процесі – на аудиторну й позааудиторну [3, с. 52]. Тому в організації самостійної роботи студентів слід враховувати зміст навчальної дисципліни, рівень їх освіти та ступінь підготовленості, необхідність упорядкування навантаження студентів при самостійній роботі. Виходячи із цих параметрів, ефективність самостійної роботи студентів залежатиме від забезпечення правильного сполучення обсягу аудиторної й самостійної роботи; методично коректної організації роботи студентів в аудиторії та поза нею; забезпечення необхідними методичними матеріалами з метою перетворення процесу самостійної роботи на творчий процес; контроль за організацією й ходом самостійної роботи.

Індивідуальні навчальні завдання є важливим елементом самостійної роботи студентів. Їх можна використовувати у процесі вивчення іноземної мови як для перевірки знань кожного окремого студента, так і для окремих груп. Водночас індивідуальні завдання слід пропонувати студентам, усвідомлюючи рівень їх знань, типологічні відмінності, психологічні особливості. Також особливості індивідуальної самостійної роботи залежать від різних видів завдань: фронтальні передбачають виконання студентами однакових завдань, групові – виконання різних (не однакових за складністю) варіантів завдань, індивідуальні – різні завдання, що виконуються або групою, або окремими студентами, утім вони повинні бути однакові за складністю [3, с. 67-68].

Аудиторна самостійна робота студентів у процесі оволодіння іноземною мовою є важливим компонентом навчальної діяльності, оскільки сприяє формуванню творчих здібностей та професійних компетенцій студентів. Наголосимо, що основою аудиторної самостійної роботи є інтерактивна навчальна діяльність, яка створюється через творче спілкування між студентами та викладачем і сприяє перетворенню процесу навчання з накопичення знань на розширення свідомості студентів за рахунок практичного використання навичок і вмінь у повсякденних реаліях. Тому у навчальному процесі доречним буде використання таких інтерактивних методів навчання як ділові ігри, дискусії, аналіз професійних ситуацій, виконання творчих проектів, дослідницькі, проблемні та пошукові методи тощо. Зупинимося коротко на основних методах самостійної аудиторної роботи.

Складання структурно-логічної схеми передбачає заповнення студентами певних схематичних блоків із пропущеними поняттями. Студенти обговорюють в групах структуру й зміст схеми, а кращі роботи демонструються усьому студентському колективу у вигляді міні-презентацій. Дані завдання доволі часто використовуються на початковому етапі і сприяють побудові логічних зв'язків, кращому запам'ятовуванню й засвоєнню нового матеріалу.

Обговорення презентацій є важливим етапом у процесі формування професійних якостей студента. У ході обговорення студент має можливість визначити позитивні моменти подання матеріалу, запропонувати та обґрунтувати свій варіант і структуру презентації, за допомогою чого відбувається вдосконалення мовленнєвих та дослідницьких умінь студентів, а також навичок проведення групових дискусій та обговорень.

Метод проектів доволі часто використовується у позааудиторній самостійній роботі. Проектна діяльність сприяє розвитку ініціативи, самостійності, організаторських здібностей, стимулює процес саморозвитку. Окрім того метод проектів сприяє формуванню у студентів здатності самостійно визначати мету діяльності, раціонально організувати свою навчальну працю, самостійно знаходити потрібну інформацію, добирати доцільні способи для розв'язання завдання, виконувати в певній послідовності розумові, практичні дії, операції, мати уміння і навички самоконтролю і самооцінки. Особливості реалізації методу проектів під час організації самостійної дослідної роботи студентів педагогічних ВНЗ на заняттях з

іноземної мови передбачають надання студентам напрямків для проектної роботи, затвердження теми проекту, постійну консультативну допомогу викладача.

Для методу "кейс-стаді" (case-study) характерним є обговорення конкретної ситуації в аудиторії на основі фактів з реального життя. Студентам надається досить повна інформація з даної проблеми (відеозаписи, ілюстрації, газетні вирізки тощо), на основі якої вони подають усебічний аналіз ситуації, формують шляхи вирішення проблеми, розробляють рекомендації. Даний метод сприяє формуванню й розвитку творчого мислення студентів, умінь приймати рішення у нетипових ситуаціях, використовувати набуті знання у практичній діяльності.

Пошук інформації та відповіді на запитання значно доповнюють лекційний матеріал та формують активну пізнавальну діяльність студентів. Спочатку студенти повинні самостійно знайти у підручнику, статтях, роздатковому матеріалі відповіді на запропоновані викладачем питання. Згодом вони об'єднуються у невеликі групи й обговорюють висновки, до яких дійшли та презентують результати своєї роботи перед іншими студентами. Наведені вище методи організації самостійної роботи базуються передусім на групових формах роботи. Аналіз педагогічних досліджень [2; 6; 7] дозволяє стверджувати, що сучасне суспільство потребує фахівців, які уміють працювати в команді, а це, своєю чергою, вимагає застосування в педагогічній практиці методів колективної роботи, серед яких найбільш поширеними є метод проектів та кейс-стаді. Специфічними рисами цих методів є формування умінь взаємної роботи студентів, урахування особливостей спілкування у групі, в процесі якого кожен із них відчуває себе частиною цілого. Це може бути відображено у можливості використовувати напрацювання будь-якого члена групи окремим студентом, від результатів особливої діяльності якого залежить певний напрям колективної роботи. Отже, колективна самостійна робота сприяє розвитку ініціативи, самостійності, організаторських здібностей студентів, допомагає виявляти лідерські якості, здібності командної роботи, умінь слухати інших та відстоювати власну позицію.

Висновки. Ефективне формування досвіду самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів можливе лише за умов забезпечення оптимального поєднання аудиторної та позааудиторної роботи, застосування новітніх методів та технологій організації самостійної пізнавальної, наукової діяльності студентів, урахування специфіки вивчення навчальних дисциплін. Організація самостійної роботи студентів на різних етапах навчально-пізнавальної діяльності сприяє підвищенню результативності навчання, розвиває довільну увагу студентів, формує в них здатність міркувати, запобігає формалізму у засвоєнні знань, розвиває активність та самостійність.

Перспективними напрямками роботи вважаємо дослідження використанням інноваційних форм і методів навчання у поєднанні з інформаційно-комунікаційними технологіями для підвищення ефективності самостійної роботи студентів.

Використані джерела

1. Есипов Б. П. Самостоятельная работа учащихся на уроке / Б. П. Есипов. – М.: Учпедгиз, 1961. – 239 с.
2. Мацько Д. С. Організація проектної роботи студентів за спеціальністю "Початкова освіта" (спеціалізація "Англійська мова") у процесі вивчення англійської мови / Д. С. Мацько // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти. – 2001. – Вип. 18 – С.146-154.
3. Мороз О. Г. Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація: [Навчальний посібник] / О. Г. Мороз, В. О. Сластьонін, Н. І. Філіпенко. – К., 1997. – 168 с.
4. Морська Л. І. Інформаційні технології у навчанні іноземних мов: [Навчальний посібник] / Л. І. Морська. – Тернопіль: Астон, 2008. – 256 с.
5. Пидкасистый П. И. Организация учебно-познавательной деятельности студентов: [Учебное пособие] / П. И. Пидкасистый. – М.: Педагогическое общество России, 2004. – 112 с.
6. Подосиннікова Г. І. Використання методу проектів для формування професійно-педагогічної компетенції у студентів вищих мовних навчальних закладів / Г. І. Подосиннікова, Ю. Г. Безвін // Іноземні мови. – 2006. – № 1. – С.30-37.
7. Demaizère F. Individualisation et initiative de l'apprenant / F. Demaizère, A. Foucher // Etudes de Linguistique Appliquée. – 2006. – № 110. – P. 227-236.

Luchkevych V., Kemin' G.

ORGANIZATION OF STUDENTS' INDIVIDUAL WORK DURING THE LEARNING A FOREIGN LANGUAGE IN THE HIGH SCHOOL

In the article the peculiarities of students' individual work during the study of foreign languages have been analyzed, the forms and methods of individual work that contribute to the effective individual cognitive activities of students have been found.

Key words: *individual work, cognitive activities, foreign language, learning goals.*

Стаття надійшла до редакції 12.03.13

